

VANJSKE SUVREMENE MIGRACIJE KAO ČIMBENIK INTEGRACIJE HRVATSKE U ZAPADNOEUROPSKE ASOCIJACIJE

Ranko RADOŠ
Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb

UDK: 331.556(497.5:4)
314.74(497.5:4)

Stručni rad

Primljeno: 6. 4. 2004.

Zapošljavanje radnika u zemljama Zapadne Europe s područja Republike Hrvatske omogućuje uspostavu i razvoj kvantitativnih i kvalitativnih bilateralnih odnosa, što u konačnici ubrzava proces integracije Republike Hrvatske u zapadnoeuropske asocijacije. Emigracija radnika i njihovih obitelji izazvala je niz društveno-socioloških, gospodarskih, sigurnosnih, demografskih, zakonodavnih i političkih problema u zemljama uključenima u proces migracije. Rješavanjem navedenih problema postavljeni su temelji za uspostavu i razvoj bilateralnih odnosa. Ostvarena suradnja ogledava se u nizu kvantitativnih i kvalitativnih ugovora i konvencija potpisanih između Republike Hrvatske i tih zemalja. Potpisani ugovori odnose se na socijalno, zdravstveno i mirovinsko osiguranje te na kulturnu, prosvjetnu, tehničku, znanstvenu, tehnološku, obrazovnu, političku, gospodarsku suradnju. Osim navedenih polja suradnje, potpisani su sporazumi o poticanju i zaštiti ulaganja, o suradnji u borbi protiv međunarodnoga organiziranog kriminala, trgovine drogom, ljudima i oružjem te u borbi protiv terorizma, o prometnoj povezanosti, o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, o reprogramiranju duga i sporazumi preuzeti sukcesijom. Strateški je prioritet Republike Hrvatske razvoj i jačanje integracijskih spona sa zemljama Zapadne Europe i uspostava sukladnoga političkog, pravnog i gospodarskog sustava. Kvantitativna i kvalitativna bilateralna suradnja s pojedinim zemljama Zapadne Europe dobar je temelj za ostvarenje postavljenoga strateškog cilja i za ubrzanje procesa integracije Republike Hrvatske u zapadnoeuropske asocijacije.

Ranko Radoš, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske,
Stančićeva 4, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: ranko.rados@morh.hr

UVOD

O migracijama općenito, kao i migracijama iz Republike Hrvatske na druge kontinente i prema europskim zemljama, napisan je velik broj znanstvenih i stručnih djela. U tim djelima nije obrađen utjecaj migracija na razvoj bilateralnih odnosa među zemljama uključenima u taj proces. Na temelju navedenoga čini se opravdanim istražiti sve činjenice koje utječu na razvoj odnosa među tim državama. Namjera je istražiti te odnose između Republike Hrvatske i zemalja Zapadne Europe.

Zapošljavanje južnoeuropskih i hrvatskih radnika u zemljama Zapadne Europe od druge polovice 1960-ih godina imalo je višestruke gospodarske, društvene i demografske posljedice. Suočeni s činjenicom da je Republika Hrvatska migracijska i iseljenička zemlja i da je zamjetan dio njezina radno sposobnoga pučanstva emigrirao u zemlje Zapadne Europe, kao i s činjenicom da su hrvatski strateški ciljevi zapadnoeuropske integracije i asocijacije, nameće se pitanje koliko je Republika Hrvatska iskoristila nazočnost svojih građana u tim zemljama za razvoj kvantitativne i kvalitativne bilateralne suradnje.

Glavna zadaća ovoga istraživanja jest pitanje koliko su hrvatski radnici zaposleni u zemljama Zapadne Europe pridonijeli uspostavi i jačanju bilateralne suradnje između Republike Hrvatske i tih zemalja. Spomenuti problemi i navedene činjenice određuju predmet istraživanja: istražiti koji su ugovori i konvencije potpisani između zemalja uključenih u proces tijekom razvoja procesa migracije. U kojoj je mjeri odlazak na rad u inozemstvo potpomogao razvoj bilateralnih odnosa Republike Hrvatske sa zemljama Zapadne Europe. Na temelju definiranoga problema i predmeta istraživanja postavljena je i temeljna znanstvena teza: zapošljavanje hrvatskih radnika u zemljama Zapadne Europe omogućilo je i još uvijek omogućuje razvoj kvantitativnih i kvalitativnih bilateralnih odnosa, što u konačnici ubrzava proces integracije Republike Hrvatske u zapadnoeuropske asocijacije.

Cilj je istraživanja dokazati tezu da je zapošljavanje hrvatskih radnika u zemljama Zapadne Europe izravno utjecalo na razvoj bilateralnih odnosa Republike Hrvatske s tim zemljama. Znanstveno utemeljeno formulirani su rezultati istraživanja s osvrtom na perspektivu migracija radne snage.

OPĆENITO O MIGRACIJAMA U EUROPI

Pod migracijom se razumijevaju sve promjene mjesta stalnoga stanovanja, preseljenje trajnoga ili privremenoga karaktera na veću ili manju udaljenost unutar ili preko administrativnih granica.¹ Wertheimer-Baletić² ovako definira unutareuropske migracije: "Pod suvremenim unutareuropskim migra-

cijama podrazumijevamo migracije radne snage među zemljama Europe koje su otpočele u pedesetim godinama ovog stoljeća (pri tome apstrahiramo od tzv. političke emigracije), a predstavljaju ustvari regionalnu redistribuciju radne "Sic!" snage za zaposlenje i za stjecanje relativno viših zarada". Opću definiciju migracije dao je Heršak:³ "Migracija je bilo koji oblik privremenog ili trajnog prostornog premještanja živih bića". Raščlanjujući problematiku migracije i njezine pojavne različitosti, Heršak⁴ dalje obrazlaže: "Na temelju motivacijskih, vremenskih i prostornih kriterija analiza je razlučila različite 'migracije': ekonomsku, političku, privremenu, trajnu, vanjsku ili unutrašnju migraciju. Sjedinjavanje svih tih migracija u jedan teorijski okvir vrlo je teško i može rezultirati vraćanju općoj definiciji". Možemo reći da migraciju razlikujemo po uzroku nastanka, vremenskom trajanju i prostornom obuhvatu.

Migracije se uglavnom kreću prema regionalno ili kontinentalno bogatijim i razvijenijim zemljama. Zemlje podrijetla uglavnom su siromašne i nedovoljno razvijene i uglavnom imaju visok prirodni prirast. "Prema klasifikaciji Ujedinjenih naroda, tri četvrtine čovječanstva živi u manje razvijenim zemljama, a rast njihova stanovništva u posljednjih četvrt stoljeća kretao se u prosjeku po stopi od 2,3%, za razliku od razvijenih zemalja u kojih je stanovništvo raslo 0,9% na godinu".⁵

Pravci migracija na europskom kontinentu odvijali su se iz smjera južne i jugoistočne Europe i mediteranskih zemalja prema razvijenim zemljama Zapadne Europe. Područje Mediterana bilo je i u ranijem razdoblju izvorište međunarodne i međukontinentalne migracije. Baloban⁶ navodi tri faze migracije koje su se dogodile u Europi: "prva faza od 1850. do 1918., druga faza od 1918./19. do 1939. i treća faza od 1945. godine naovamo".

Nakon Drugoga svjetskog rata dolazi do promjene smjera i karakteristika migracija radne snage. Gospodarski rast i potreba za većom radnom snagom u zemljama Zapadne Europe dovela je do zadržavanja i preusmjeravanja radne emigracije na tržište rada tih zemalja. To je jak privlačni čimbenik za migraciju radne snage i preusmjerava je s interkontinentalne u europsku migraciju, s posebnim zahtjevima tržišta radne snage. Osim gospodarskoga rasta, čime su se otvorila nova radna mjesta, potreba za radnom snagom u zemljama Zapadne Europe imala je za posljedicu i smanjenja stope nataliteta i prirodnoga prirasta. Na tisuće radnika iz Italije, Španjolske, Portugala, Grčke, Turske, bivše Jugoslavije odlazile su na rad u SR Njemačku, Švicarsku, Austriju, Francusku, Belgiju, Nizozemsku i u skandinavske zemlje te Veliku Britaniju.

O uzrocima migracije i porastu kvalitete mobilnosti radne snage Baletić⁷ piše: "Nova industrijska tehnologija zahtijevala je do tad neviđena ulaganja u fiksni kapital i koncentra-

ciju proizvodnje i stanovništva oko izvora energije, sirovina, tržišta i prometnih pogodnosti, stvarajući novu osnovu međunarodne podjele rada. To je uvelike pridonijelo porastu kvalitete mobilnosti radne snage". Danas, kad je na djelu politika globalizacije⁸ i veća prometna i svekolika povezanost, kapital ide za jeftinom radnom snagom, kao i u ranoj fazi razvoja kapitalizma, kada se izvezio kapital u zemlje s velikom i jeftinom radnom snagom. Globalizacija, liberalizacija trgovine i gospodarska integracija produbila je jaz između bogatih i siromašnih zemalja, što potiče na sve veću bilo legalnu ili ilegalnu migraciju radnika i članova njihovih obitelji.

Na pravce emigracije prema pojedinim zemljama Zapadne Europe osim zemljopisne blizine i prometne povezanosti utječu i povijesno-političke prilike, kao i gospodarski odnosi pojedinih zemalja. Zabilježene su značajne emigracije prema bivšim kolonijalnim silama iz njihovih kolonijalnih posjeda. Iz bivšega britanskog carstva (Commonwealth) radnici odlaze na rad u Veliku Britaniju. Francuska je bila zahvaćena migracijom radnika iz Zapadne Afrike i Alžira. Masovne emigracije koje su zahvatile područje Senegala i Indonezije svoje su emigrante usmjerile prema Nizozemskoj. Najutjecajniju radničku emigraciju koja je išla prema zemljama Zapadne Europe imale su mediteranske zemlje. Na početku masovne emigracije radnika iz Italije, geografskoga središta mediteranskoga prostora, radnici uglavnom odlaze u Francusku, SR Njemačku i Švicarsku. Iz Grčke radnici odlaze uglavnom na rad u SR Njemačku, kao i radnici iz Turske i bivše Jugoslavije.

Osim tri faze migracije koje su se odvijale u XX. stoljeću u Europi, a koje navodi Balaban, u kojima je sudjelovao i hrvatski narod, nama je najzanimljivija ona treća, koja se odvijala nakon završetka Drugog svjetskog rata. U trećoj fazi emigracije možemo prepoznati tri različite i po uzrocima karakteristične faze: prva je ona poslijeratna, kojoj je prvenstveni uzrok bio politički teror komunističke vlasti nad hrvatskim narodom i siromaštvo; druga je faza ona koja je započela liberalizacijom politike prema odlasku na takozvani privremeni rad u zemlje Zapadne Europe početkom 1960-ih, a koja od sredine 1960-ih postaje masovna. Kao glavni uzrok te migracije možemo navesti gospodarske razloge. Treća faza ove poslijeratne emigracije jest emigracija Hrvata uzrokovana velikosrpskom agresijom i osvajačkim ratom, koja je imala zadaću protjerivanja i uništenja hrvatskoga naroda s većega dijela teritorija Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Jedan dio hrvatskoga naroda bio je prognan s okupiranih područja, a drugi je izbjegao s područja neposredne ratne opasnosti u druge krajeve Republike Hrvatske, dok je treći dio otišao u inozemstvo.

U migracijama koje su se odvijale od sredine 1960-ih godina prema Zapadnoj Europi promijenio se i karakter migracija. Bile su to migracije privremenoga karaktera i na kraći rok. Radnik je bio povezan sa zemljom podrijetla u kontaktima, odlascima i dolascima. Karakter migracija prema zemljama Zapadne Europe utjecao je na stvaranje preduvjeta i temelja za razvoj bilateralnih odnosa među zemljama uključenih u proces migracija. Osim bolje prometne i druge povezanosti (e-mail, internet...), kao i zemljopisne blizine, privremeni karakter europskih migracija imao je za posljedicu veću povezanost i na bilateralnom planu između zemalja uključenih u proces migracija. Migracija izaziva niz društveno-ekonomskih i socioloških promjena u zemljama koje su obuhvaćene migracijama. Nastalim promjenama dolazi do niza otvorenih pitanja koja je trebalo riješiti političkim pregovorima. Pregovaranjima i sklapanjem ugovora zemlje uključene u proces migracija ostvaruju bilateralne odnose, što dovodi do veće povezanosti i međusobne ovisnosti. Razvojem procesa migracije dolazi do razvoja kvalitativnih i kvantitativnih odnosa među tim zemljama.

RAZVOJ MIGRACIJSKE POLITIKE I BILATERALNIH SPORAZUMA

Zemlje Zapadne Europe postavljaju svoje politike prema emigraciji stranih radnika, njihovoj strukturi i potrebama svoga tržišta rada. "Nacionalna imigracijska politika ovisi o tome čiji ciljevi se žele zadovoljiti: domaće populacije, imigranata ili stanovnika zemlje iz koje ljudi emigriraju".⁹ "...sama imigracijska politika određena je strategijom koju zemlje žele ostvariti. Jedan od ciljeva je spriječiti mirovinski sustav 'starih ljudi' pa se u obzir uzima starosna dob imigranata. Drugi cilj je spriječiti kratkoročna 'uska grla' na tržištu rada ili 'popuniti nestašicu' visokokvalificiranih radnika kako bi se izbjeglo povećanje nadnica kao posljedica manjka radne snage. I konačno, imigracijska politika može biti usmjerena povećanju dinamčnosti ekonomije i povećanom gospodarskom rastu. Takvi ekonomski ciljevi mogu (i moraju) biti sukladni ciljevima imigracije. U izboru imigranata na temelju njihovih kriterija (zaposlenje na dugi / kratki rok, poznavanje jezika, starosna dob itd.) također su važne i mogućnosti, tj. programi koji se mogu ponuditi imigrantima."¹⁰ Zemlje uvoznice radne snage postavljaju politiku imigracije prema potrebama svoga tržišta rada i prema strateškim ciljevima razvoja. U procesu emigracije radnika koja se odvijala prema zemljama Zapadne Europe možemo prepoznati nekoliko politika koje su vodile te zemlje imigracije.

Zemlje Zapadne Europe stranim radnicima uvode vremenski ograničene radne i boravišne dozvole. Takva ograničenja

smatraju potrebnim. Strana radna snaga potrebna im je u vrijeme privrednoga razvoja, a višak im je i opterećenje u vrijeme privredne recesije. "Između 1961. i 1966. godine potražnja za radnom snagom u SR Njemačkoj rezultirala je u otvaranju 840.000 novih radnih mjesta, dok je demografski proces starenja povukao 425.000 domaćih radnika s tržišta. Nezaposlenost, koja reflektira stanje unutrašnjih rezervi radne snage, pala je ispod 1% u ovom razdoblju ekspanzije. Godišnji priljev od 150.000 stranih radnika spriječio je tada eventualnu napetost na tržištu rada. S druge strane, kada je gospodarski razvoj naglo pao, godine 1967., broj radnih mjesta bio je smanjen za 800.000. U toj godini 300.000 stranih radnika vratilo se kući, dok je stopa nezaposlenosti u SR Njemačkoj ostala na 'prihvatljivoj' razini od 2,1%."¹¹

Na početku 1960-ih godina zemlje Zapadne Europe bilježe povoljan gospodarski razvoj i punu zaposlenost. Da ne dođe do zastoja u stvaranju profita u povoljnim tržišnim uvjetima na svjetskom tržištu zbog nestašice radne snage, zemlje Zapadne Europe otvaraju svoje granice stranim radnicima. Na početku 1960-ih godina SR Njemačka bilježi najveći priljev stranih radnika. Stanje na tržištu rada bilo je velik problem budućem gospodarskom razvoju. Manjak radnika na tržištu rada SR Njemačka nadoknadila je emigracijom radnika iz mediteranskih zemalja, prije svega Italije, Turske, Grčke i bivše Jugoslavije. Francuska¹² je po broju radnika uvezenih iz drugih zemalja na drugom mjestu iza SR Njemačke. Svoj manjak radnika na tržištu rada nadoknadila je iz Španjolske i Portugala, a i znatan broj jugoslavenskih radnika našao je zaposlenje u Francuskoj. Švicarska je svoj manjak radne snage na tržištu rada uvezla iz Italije, Španjolske i bivše Jugoslavije. Švedska je svoj problem manjka radne snage na tržištu rada riješila emigracijom radnika iz Finske i većim dijelom iz bivše Jugoslavije.

Potreba za radnom snagom ima za posljedicu uspostavu niza bilateralnih sporazuma o reguliranju zapošljavanja između zemalja uvoznica i izvoznika radne snage. Bivša Jugoslavija sklopila je sporazume o reguliranju zapošljavanja s Austrijom 1965., Belgijom 1970., Francuskom 1965., Luksemburgom 1970., Nizozemskom 1970., Njemačkom 1968. i Švedskom 1966. godine.¹³

S početkom masovnih emigracija koje se odvijaju prema zemljama Zapadne Europe pojedine zemlje ili skupine zemalja pristupaju politici regionalizma,¹⁴ da bi zaštitile svoja tržišta rada ili prema potrebi privukle određen broj radnika emigranata. Mijenjaju svoju politiku prema tom problemu i na temelju toga donose odgovarajuće pravne zakone kojima reguliraju taj problem. "Kao rezultat težnje za jačim regionalnim povezivanjem nastale su brojne ekonomske i političke

integracije i grupacije."¹⁵ Nordijske zemlje uspostavljaju zajedničko tržište rada nordijskih zemalja 1954. godine, što im omogućuje slobodno kretanje radne snage između nordijskih zemalja, a s početka i sredinom 1960-ih otvorile su tržište rada i omogućile zapošljavanje radnika iz ostalih europskih zemalja, uključujući i mediteranske zemlje. Zajedničko tržište rada formiraju i zemlje Beneluksa 1956. godine. Rimskim ugovorom o utemeljenju EEZ i Europske zajednice za atomsku energiju (EURATOM) 1957. godine formiraju slobodno tržište rada za svoje članice. Tim ugovorom omogućeno je useljavanje radnika iz mediteranskih zemalja u zemlje EEZ-a.¹⁶ Svaka zemlja samostalno vodi politiku uvoza radne snage i sklapa bilateralne sporazume o reguliranju zapošljavanja. Bivša Jugoslavija je sredinom 1960-ih sklopila sporazume s Austrijom 1965., Francuskom 1965. godine (1970. sporazum o sezonskim radnicima) i Kraljevinom Švedskom 1966. godine.¹⁷

O politici privremenoga zapošljavanja hrvatskih radnika u zemljama Zapadne Europe Baletić¹⁸ piše: "Za privremeni karakter zapošljavanja naših radnika u inozemstvu od važnosti je i činjenica da glavne imigracijske zemlje u većoj ili manjoj mjeri vode takvu politiku da strani radnici kod njih ostanu samo privremeno. Njihov je stav motiviran željom za ekonomskom fleksibilnošću i većom kontrolom tržišta radne snage. Zato one primjenjuju veoma selektivne kriterije prilikom primanja stranaca, želeći maksimizirati svoju korist od njihova rada i boravka". Takvom politikom privremenosti dolazi do rotacije radnika, odlaska i povratka, čime je zemlji uvoznici radne snage i poslodavcu omogućena selekcija radnika.

Zemlje izvoznice radne snage vode politiku poticanja migracije radne snage iz svojih zemalja, čime se rješavaju viška nezaposlenih. Model privremene migracije radne snage odgovarao je svima. Radnicima migrantima na privremenom radu koji nisu morali zauvijek napustiti svoj zavičaj, zbog blizine i bolje prometne povezanosti ostajali su povezani sa zemljom podrijetla, što nije značilo prijekid svih odnosa s domovinom. Zemlji podrijetla takva je situacija odgovarala zbog privremenoga rasterećenja nezaposlenih. Devizna sredstva, koja su donosili radnici na privremenom radu, uvelike su pomogla razvoju gospodarstva, industrije i trgovine. "Posebno polje migracijske politike jest bilateralna ili multilateralna suradnja između imigracijskih i emigracijskih zemalja glede zaštite migranata i promicanja njihovih ekonomskih, socijalnih i kulturnih interesa".¹⁹ Da bi se bolje zaštitili radnici u inozemstvu, bivša Jugoslavija, nakon masovnijega povratka radnika uzrokovanog recesijom privrede 1973. godine, donosi nekoliko zakona. "Prvo je 1973. donijet Zakon o osnovnim uvjetima za privremeno zapošljavanje i zaštitu građana na radu u inozemstvu.²⁰ Zadaća politike zemalja izvoznica je da ... u suradnji sa stranim državama, osigurava povoljne uvjete ži-

vota, rada i zarade, i da im pomogne u organizaciji socijalnog i kulturnog života i jačanju njihovih veza s domovinom. Tako je na temelju međunarodnih konvencija i bilateralnih ugovora 1980. godine donesen Zakon o zaštiti građana bivše Jugoslavije na privremenom radu u inozemstvu".²¹ "Radnici u inozemstvu zadržavaju sva svoja prijašnja socijalna i politička prava. Politika je vođena u smjeru povratka migranata i njihove reintegracije u ekonomski i socijalni život zemlje".²² U tim djelatnostima uključivanja povratnika u gospodarski i društveni život zemlje bile su uključene sve republike i ustanove na temelju društvenoga dogovora iz 1974. godine. "Savezno izvršno vijeće donijelo je 1976. Program mjera i akcija za postupno vraćanje jugoslavenskih radnika s privremenog rada u inozemstvu i njihovo radno angažiranje u zemlji."²³

Rješavanje statusa radnika na radu u zemljama Zapadne Europe s pravom na socijalno i mirovinsko osiguranje regulirano je bilateralnim ugovorima i konvencijama potpisanim između bivše Jugoslavije i zemalja Zapadne Europe: Austrijom 1965., Belgijom 1954. (izmijenjene 1968.), Danskom 1977., Francuskom 1950. (izmijenjene i dopunjene 1966., 1969., 1973. i 1976.), Italijom 1957. (dopunjen 1975.), Luksemburgom 1954. (izmijenjen 1970.), Nizozemskom 1977., Norveškom 1974. i 1978., SR Njemačkom 1968. (izmijenjen 1974.), Švedskom 1978., Švicarskom 1962. (izmijenjen i dopunjen 1982.), Velikom Britanijom 1958.²⁴

Osim gospodarskoga značenja, privremena migracija imala je socijalno i političko značenje. Migracija je pomogla razvoju socijalne politike u zemlji podrijetla i samom razvoju političkih odnosa između zemalja uključenih u proces migracija radne snage. "Kao aspekt međunarodne suradnje u razvoju međunarodne migracije morale bi biti uključene u novi međunarodni ekonomski poredak kao značajno ekonomsko i političko pitanje".²⁵ Velik utjecaj radnika emigranata bio je u priznanju novoizabrane demokratske vlasti i uspostavi diplomatskih odnosa između Republike Hrvatske i zemalja Zapadne Europe, što je temelj za uspostavu i razvoj bilateralne suradnje. Republika Hrvatska uspostavila je diplomatske odnose s Austrijom i SR Njemačkom 15. 1. 1992., Italijom 17. 1. 1992., Švedskom 29. 1. 1992., Švicarskom 30. 1. 1992., Danskom 1. 2. 1992., Norveškom 20. 2. 1992., Belgijom 10. 3. 1992., Nizozemskom 23. 4. 1992., Francuskom 24. 4. 1992., Luksemburgom 29. 4. 1992. i Velikom Britanijom 24. 6. 1992. Strani su radnici društveno-politička stvarnost koja je stvarala i stvarat će nove demografske, gospodarske, socijalne i političke odnose među zemljama uključenim u proces migracije. "Razvoj i jačanje integracijskih spona sa Zapadnom Europom, te uspostava Europom kompatibilnog političkog, pravnog i gospodarskog sustava strateški su prioriteta Hrvatske."²⁶

Elementi za formiranje politike prema uvozu radne snage u pojedinim zemljama jesu: gospodarski razvoj zemlje, posebnosti tržišta rada prema pojedinim kvalifikacijskim strukturama, demografske situacije i priljev pučanstva u radno aktivnu dob. Prema takvoj politici, pojedine zemlje uvoznice radne snage donose zakone s ograničavajućim koeficijentima uvoza radne snage. "Ograničenje broja imigranata može se postići putem kvota ili restriktivnog, kvalitativnog kriterija."²⁷ Kriterije nameću zemlje uvoznice radne snage da bi ostvarile restriktivne politike i zaštitile tržišta rada. Pojedine zemlje mijenjaju imigracijske politike prema određenim strateškim ciljevima. "Kanadska imigracijska politika uvijek je bila podložna velikim promjenama. Početkom 90-ih godina zabilježen je zaokret od demografskih prema ekonomskim ciljevima."²⁸ Takve promjene politika, postavljenih kriterija i njihove važnosti prisutne su i u zemljama Zapadne Europe, sve u cilju zaštite tržišta rada i ostvarenju kratkoročnih i dugoročnih imigracijskih politika. Politiku ograničenja zemlje uvode prilikom gospodarskih recesija 1968. i 1973. godine. Završetkom gospodarskih recesija bivša Jugoslavija sklapa sporazume o reguliranju zapošljavanja s ovim zemljama: Belgijom 1970., Luksemburgom 1970., Nizozemskom 1970., SR Njemačkom 1968. godine.²⁹ Iste godine potpisan je sporazum o osiguranju u slučaju nezaposlenosti.

Zakonske mjere koje su nakon naftne krize donijele zemlje Zapadne Europe trebale su zaustaviti daljnji priljev strane radne snage. Restriktivna politika izazvala je dolazak uzdržavanih članova obitelji – žena i djece. To otvara nova polja bilateralne suradnje između država uključenih u proces migracije, dolazi do potpisivanja ugovora na području izobrazbe te niza dopuna postojećih socijalnih i zdravstvenih sporazuma. Intenzivirana je politika integracije i asimilacije stranih radnika i njihovih obitelji; ta se politika odražavala u odnosu izobrazbe djece, asimilaciji na domaću kulturu, jezik i običaje, kako bi se ta djeca što prije prilagodila standardima izobrazbe i načinu života u zemlji domaćina.

Kada je u pitanju povratak naših radnika i njihovih obitelji u domovinu, teško je naći pravo rješenje. Upitno je kolike su realne mogućnosti i želje za njihovim povratkom, pod kojim uvjetima i u kojem broju. Koliko je spremna država podrijetla primiti te radnike i koju strukturu radnika? Godine 1992. potpisan je sporazum između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Savezne Republike Njemačke o financijskoj pomoći Savezne Republike Njemačke Republici Hrvatskoj za poduzetničku i radnu reintegraciju stručnih radnika povratnika iz Savezne Republike Njemačke.

Razvojem emigracije i promjenama politike prema emigraciji dolazi i do proširenja otvorenih pitanja. Rješavanjem

otvorenih pitanja oko emigracije države sklapaju bilateralne ugovore, što im stvara temelje i za suradnju na drugim poljima. Na početku masovne emigracije otvorena pitanja uglavnom su bila reguliranje zapošljavanja i socijalno osiguranje radnika. Smirivanjem emigracije i dolaskom ostalih članova obitelji (žena i djece) otvaraju se pitanja oko njihovih prava: dječjeg doplatka, materinstva, obiteljskih dodataka, izobrazbe djece, priznavanja diploma i dr. Osim otvorenih pitanja prava i obveza pojedinca i njegove obitelji, dolazi i do otvorenih pitanja između država uključenih u proces migracije. Dolazi do suradnje na kulturnom, znanstvenom, gospodarskom, prosvjetnom, tehničkom i dr. polju.

Nadzor nad migracijama radne snage, nad njihovom veličinom, rotacijom, strukturom i povratkom potpuno je u političkom određenju zemalja primateljica radne snage. Zemlje primateljice svojom politikom prema migracijama imaju i nadzor određivanja dozvola za rad i boravak, politički nadzor spajanja obitelji, količinu i dinamiku slanja deviznih sredstava u obliku doznaka. Kad je riječ o osobnim primanjima i imovini, Republika Hrvatska potpisala je niz bilateralnih ugovora sa zemljama Zapadne Europe koje izbjegavaju dvostruko oporezivanje na spomenute stavke. Potpisani su ugovori s: Austrijom 2000., 1955. (preuzet sukcesijom); Belgijom 2001., 1980. (preuzet sukcesijom); Danskom 1968. i 1981. (preuzet sukcesijom); Francuskom 1974. (preuzet sukcesijom); Italijom 1999., 1982. (preuzet sukcesijom); Nizozemskom 2000., 1982. (preuzet sukcesijom); Norveškom 1983. (preuzet sukcesijom); SR Njemačkom 1996., 1988. (preuzet sukcesijom); Švedskom 1980. (preuzet sukcesijom); Švicarskom 1999., 1964. (preuzet sukcesijom) i Velikom Britanijom 1981. godine (preuzet sukcesijom).

Promjenom politike zemalja Zapadne Europe prema emigraciji dolazi do transformacije emigracije iz privremene u trajnu emigraciju, čime završava proces spajanja obitelji i dolazi do produženja boravka u inozemstvu, gdje hrvatski radnici dobivaju neograničene radne dozvole i stalan posao, što uzrokuje pad deviznih doznaka. Padom doznaka emigracijske zemlje nastoje održati proizvodnju, pa su i dalje prisiljene uvoziti sirovine, a nedostatak deviznog novca i novca od izvoza nadoknađuju inozemnim kreditima. Budući da je takvo stanje potrajalo, a inozemni krediti uglavnom su bili nepovoljni, zaduženost kod zemalja Zapadne Europe s vremenom je rasla. Ovisnost o zemljama Zapadne Europe povećavala se. Poglavitno zbog daljnje kreditiranja i uvoza sirovina, prijeko potrebnih za normalno funkcioniranje postojećeg gospodarstva. Republika Hrvatska potpisala je bilateralne ugovore o reprogramiranju i konsolidaciji dugova s Austrijom 1996., Belgijom 1996., Danskom 1998., Francuskom 1998., Nizo-

zemskom 1996., Norveškom 1996., SR Njemačkom 1996., Švedskom 1998., Švicarskom 1996. i Velikom Britanijom 1996. godine. Republika Hrvatska sukcesijom je preuzela obvezu prema ugovorima koji se odnose na potraživanja što ih je potpisala bivša Jugoslavija. Ti su ugovori potpisani s Danskom 1985., 1987., 1988.; Francuskom 1951., 1958., 1963., 1967.; Nizozemskom 1958., 1961.; Švedskom 1985., 1986., 1987., 1988. i Velikom Britanijom 1948.

Devizne doznake, ako ih zemlje racionalno upotrijebe, mogu pozitivno utjecati na trgovinski i platni deficit te povećanje uvoznih mogućnosti. Omogućila bi se modernizacija privrede novom uvoznom tehnologijom, koja bi ubrzala gospodarski razvoj. Pogrešnom razvojnom i gospodarskom politikom, koju je vodila bivša Jugoslavija, došla je u situaciju uvozne ovisnosti o sirovinama, pojedinim izvorima energije, rezervnim dijelovima bez kojih ranije uvezena tehnologija nije mogla funkcionirati. Migracija radnika utječe i na uspostavu i razvoj bilateralnih odnosa na polju tehničko-tehnološke i gospodarske suradnje. Republika Hrvatska potpisala je niz ugovora koji se odnose na gospodarsku i tehničku suradnju s Austrijom 1992., 1998.; Belgijom 1967. (preuzet sukcesijom); Danskom 1981. (preuzet sukcesijom); Francuskom 1994., 1995., 1929. (preuzet sukcesijom); Italijom 1999.; Nizozemskom 1998.; Norveškom 1997.; SR Njemačkom 1994., 1999. i 2001.; Švicarskom 1999. i 1966. (preuzet sukcesijom) i Velikom Britanijom 1927. i 1936. godine (preuzeti sukcesijom). Gospodarsku suradnju unaprijedili su i bilateralni ugovori o poticanju i zaštiti ulaganja, potpisani između Republike Hrvatske i Austrije 1997. i 1989. godine (preuzet sukcesijom i prestao važiti 1999.), Belgijsko-luksemburške ekonomske unije 2001., Danske 2000., Francuske 1996. i 1974. (preuzet sukcesijom), Italije 1996., Nizozemske 1998. i 1976. (preuzet sukcesijom), SR Njemačke 1997., Švedske 2000. i 1978. (preuzet sukcesijom), Švicarske 1996. i Velike Britanije 1997. godine.

Od stvaranja EZ-a pa do Rimskog ugovora iz 1968. godine radnici migranti iz zemalja članica, radeći u drugim zemljama, kao i oni iz trećih zemalja, bili su u tim zemljama po istim uvjetima radnih i boravišnih dozvola. Rimskim ugovorom iz 1968. uspostavljeno je jedinstveno tržište radne snage, slobodno kretanje roba i kapitala za zemlje članice. Politiku uvoza radne snage iz trećih zemalja pojedine zemlje članice vodile su samostalno, čime su štitile svoje posebne interese. Pojedinačni pristup nadzoru uvoza radne snage omogućio je sklapanje bilateralnih ugovora između zemalja uvoznica i izvoznika radne snage. Zemlje uvoznice, prema svojim potrebama u odnosu na gospodarski razvoj, formirale su svoju politiku prema migracijama radnika. I nakon Rimskog ugovora najtraženiji su radnici oni iz trećih zemalja, koji se

moгу nadzirati administrativnim ograničenjima ili zabranama. Status radnika imigranata izvan zajednice zaštićen je bilateralnim sporazumima zemalja uključenih u proces migracija radne snage i dokumentima međunarodnih organizacija: OECD i Međunarodne organizacije rada. Opreznu politiku uvoza radne snage EU vodi iz dva razloga: 1) želi spriječiti nekontrolirani priljev radnika koji može izazvati poremećaje na tržištima rada u zemlji podrijetla i primanja, 2) migraciju radnika iz trećih zemalja mogu nadzirati. Međunarodna organizacija za migracije (IOM) vodi brigu o pravima emigranata te ističe kako je upravljanje migracijama uspješno samo ako postoji puno poštivanje ljudskih prava emigranata. Na snagu je stupila 1. srpnja 2003. godine usvojena Međunarodna konvencija za zaštitu prava svih migrantskih radnika i njihovih obitelji, 29. rujna 2003. godine na snazi je UN-ova Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Zakonski okvir za suzbijanje krijumčarenja ljudi pruža dodatni Protokol o sprečavanju i kažnjavanju trgovine ljudima, osobito ženama i djecom, te Protokol o krijumčarenju emigranata kopnom, morem i zrakom, koji je na snazi od 28. siječnja 2004. godine. U trećem stupu Europske unije predviđena je suradnja na područjima pravosuđa i unutarnjih poslova. Suradnja unutarnjih poslova usmjerena je prije svega na politiku prema trećim zemljama u pitanjima imigracije i azila. EU želi uspostaviti zajednički zakonodavni okvir za ulazak i boravak državljana trećih zemalja i koordinacijom približiti nacionalne interese i politike oko pitanja emigracije. "Ona bi uključivala određivanje uvjeta pod kojim građani trećih zemalja mogu ulaziti, kretati se i boraviti na teritoriji zemalja članica te pravila o ponovnom spajanju obitelji i pravu na posao. Također bi pokrila borbu protiv nezakonitog useljavanja, nezakonitih stanovnika i nezakonitih radnika."³⁰ U zadnje vrijeme EU značajan dio svoje politike usmjerava na regulaciju emigracija u EU i prema EU, a posebno zanimanje budi činjenica velikoga broja ilegalne emigracije koja se odvija prema EU pod okriljem organiziranoga kriminala. On je otvorena prijetnja sigurnosti i stabilnosti EU i njezinih ustanova. Republika Hrvatska potpisala je bilateralne ugovore o suradnji u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminala s Austrijom 1994., Italijom 1993. i SR Njemačkom 1994. godine. Republika Hrvatska regulirala je bilateralnim ugovorima odnose koji se tiču readmisije, tj. prihvata osoba kojima je ulazak ili boravak protuzakonit. Ti bilateralni ugovori potpisani su s Austrijom 1997.; Belgijom, Luksemburgom i Nizozemskom 1999.; Francuskom 1995.; Italijom 1997. i 1998.; SR Njemačkom 1994.; Švedskom 2001.; Švicarskom 1993. i 1997. godine o prouprati državljana trećih zemalja. Možemo reći da se ugovori uglavnom odnose na izbjeglice i prognanike kojima je istjecalo vrijeme gostoprimstva u tim zemljama.

Najnoviji masovni egzodus hrvatskoga naroda dogodio se u vrijeme velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Osim političko-ekonomskih razloga, koji su bili uzrok mnogim emigracijama, u ovom slučaju možemo govoriti o izravnom i isplaniranom etničkom čišćenju i progonu hrvatskoga naroda iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Posljedice ovih migracija dugo će se osjećati u budućem društveno-gospodarskom životu hrvatske države i naroda. "...prognanička i izbjeglička populacija obuhvaćala je stanovništvo svih dobnih skupina, a naročito djecu, žene i muškarce starije dobi."³¹ Ratom u Bosni i Hercegovini Republiku Hrvatsku ponovno zahvaća prognaničko-izbjeglička kriza. Radi rješavanja tih problema, Republika Hrvatska potpisala je bilateralne ugovore s Austrijom i UNHCR-om 1992.; Austrijom, Slovenijom i Švicarskom 1996.; Italijom 1992.; Norveškom 1995. i SR Njemačkom 1994. i 1996. godine.

Potkraj 1970-ih, kada završava proces spajanja obitelji, dolazi do dezorijentacije emigranata oko sustava vrijednosti. Na prvom svjetskom kongresu za dušobrižništvo selilaca i turista u Rimu 1979. godine papa Ivan Pavao II. progovorit će o kontinuitetu i prilagodbi. Dušobrižnici su pozvani da migrantima pomažu da sačuvaju svoje vjerničke, obiteljske i kulturne vrednote, ali i da imaju na umu da "emigranti već nose obilježja zemlje useljavanja".³² Problemu prilagodbe moralo se pristupiti oprezno i s poštivanjem vrednota i jednih i drugih, a nikako s pozicija isključivosti jedne od vrednota. "Prema predstavnicima mjesne Crkve i njezinih struktura stranci su bili rezervirani zbog nepoznavanja jezika, kulture i opće situacije u tuđini. Sa sličnim poteškoćama susrela se s druge strane i mjesna Crkva."³³ Nerijetko su naše misije bile mjesta koja su prva dala informacije našim veleposlasticima i konzulima o stanju i prilikama u zemlji njihova službovanja. Naši biskupi prigodom odlaska u hrvatske misije u zemlje Zapadne Europe, prilikom podjele svete krizme i velikih hodočašća, najčešće kontaktiraju s mjesnim biskupima i s predstavnicima lokalne i građanske vlasti. To svakako pridonosi boljoj suradnji, ne samo mjesne Crkve i Crkve u Hrvata nego i boljoj suradnji na političkoj, socijalnoj i kulturnoj razini.

Naše su misije organizirale mnoga kulturna društva, folklorne zajednice, športska društva i druge organizacije, sve sa svrhom očuvanja i razvoja hrvatske nacionalne svijesti kod naših iseljenika, a posebno mladih.³⁴ Svoj doprinos borbi protiv asimilacije dao je i crkveni tisak, a posebno oni listovi i bilteni koje su izdavale naše misije: "Živa zajednica" u Njemačkoj, "Movis" u Švicarskoj, "Naš glas" u Francuskoj, "Glasnik" u Americi, "Župni vjesnik" u Kanadi, "Ognjište" u Argentini, "Pod južnim križem" u Australiji. Kulturnim radom pojedina i organizacija naših radnika zemlje Zapadne Europe i

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 3 (77),
STR. 379-400

RADOŠ, R.:
VANJSKE SUVREMENE...

male su priliku upoznati se s našim kulturnim bogatstvom. Kulturni rad naših radnika i članova njihovih obitelji koji žive s njima pridonijeli su uspostavi i razvoju brojnih bilateralnih ugovora o kulturnoj suradnji koje je Republika Hrvatska potpisala s Austrijom 1972. (preuzet sukcesijom); Belgijom 1957. (preuzet sukcesijom); Danskom 1970. (preuzet sukcesijom); Francuskom 1995.; Nizozemskom 1966. (preuzet sukcesijom); SR Njemačkom 1994., 1998. i Velikom Britanijom 1996. godine.

NOVE PERSPEKTIVE HRVATSKE MIGRACIJE

Perspektivu hrvatske emigracije moramo gledati u odnosu na političko-gospodarsku situaciju i razvojne mogućnosti Republike Hrvatske, potrebu i stanje tržišta rada za određenim zvanjima koja su deficitarna u razvijenim imigracijskim zemljama i u odnosu na proces globalizacije i tehnološkoga razvoja. Osim navedenih okolnosti, koje će utjecati na buduću emigraciju hrvatskih građana prema inozemstvu, moramo biti svjesni činjenice da demografski čimbenici sve manje utječu na emigraciju pučanstva, a sve više gospodarsko i socijalno stanje u društvu koje je zahvaćeno migracijom.

Republika Hrvatska nakon osamostaljenja samostalno upravlja strategijom vlastita gospodarskoga razvoja i političkom orijentacijom. Samim tim samostalno utječe na gospodarske i političke uzroke iseljavanja. "Hrvati migranti. Neće više biti političkih migranata u Hrvatskoj, budući da je totalitarno ustrojstvo države i društva završena i nepovratna povijesna prošlost. Treba se nadati da Hrvati koji žive u Hrvatskoj neće više morati iskusiti sudbinu prognanika i izbjeglica. No, očito je da će još nekoliko godina, i pokoje desetljeće, iz Hrvatske biti dosta gospodarstvenih migranata, mladih po dobi i visokoobrazovanih po školi".³⁵ U nedovoljno razvijenom gospodarstvu i velikom broju nezaposlenih, Republika Hrvatska ne nalazi model po kojem bi zaustavila odlazak mladih i visokoobrazovanih u inozemstvo. Visoko razvijena tehnologija i razvijeno gospodarstvo u zemljama Zapadne Europe, koje, da bi ostale u konkurenciji s ostalim visokorazvijenim zemljama svijeta, trebaju mlade i obrazovane ljude. "Hrvatska još od kraja devetnaestog stoljeća, tj. od prodiranja kapitalizma do danas, nije uspjela oblikovati suvisao sustav regionalnih gradskih središta i gospodarsku strukturu koja bi zadržala stanovništvo u regiji (županiji)".³⁶ "Pored gospodarskih čimbenika, sve jači utjecaj na prostornu pokretljivost stanovništva imaju društveno-kulturne varijable. Da bi županijska gradska središta zadržala stanovništvo u svom gravitacijskom području, trebaju, pored ponude posla, pružiti i društvene i uslužne sadržaje (trgovina, uprava, prosvjeta, kultura, zdravstvo, tjelesna kultura itd.)."³⁷ Teško je bilo očekivati da će Republika Hrvatska, zahvaćena s de-

mografskoga gledišta jakim destabilizirajućim čimbenicima – ratom i gospodarskom krizom te nezaposlenošću – uspjeti zadržati iseljavanje.³⁸

EU mora odrediti strategiju gospodarske politike kojom će biti uključeni svi raspoloživi izvori. "Ako se hoće razvijati kao zajednica sa zajedničkim ciljevima i vrijednostima, Europa mora ići i na svjesnu politiku formiranja i jačanja svoga zajedničkog gospodarskog potencijala".³⁹ Da bi ostvarila spomenutu politiku, treba rekonstruirati gospodarstvo u Istočnoj Europi pomoću industrijske politike i uz kapitalna ulaganja provesti rekonstrukciju obrazovanja i prilagoditi ga europskoj razini te pitanja komunikacije, suradnje i kooperacije.⁴⁰ "Globalizacija u budućnosti može visoko razvijene i bogate zemlje učiniti još bogatijima, a siromašne još siromašnjijima. Osobito to vrijedi za male i nedavno osamostaljene narode. Eventualni takvi razvoji i procesi potencirat će još više migracijska kretanja u pravcu siromašne zemlje – bogate zemlje. Postojeći jaz između Sjevera i Juga bit će još dublji".⁴¹ "Zasigurno nije za očekivanje da će problem migranata bilo koje vrste u bližoj budućnosti nestati sa svjetske pozornice. Migracije ljudi mogu biti samo većeg odnosno manjeg intenziteta. Mogu se više aktivirati unutar jednog kontinenta ili interkontinentalno".⁴²

Emigraciju iz Republike Hrvatske možemo gledati kroz razvoj globalizacije i tehnološkoga napretka. Valja očekivati da će nova tehnologija (internet i moderni mediji) omogućiti da se zadovolji jedan dio tržišta rada uslužnih djelatnosti: u dijelu uslužnih djelatnosti obavljanje poslova iz mjesta boravka te smanjiti moguće emigracije prema sjedištima velikih korporacija, koje su naručitelji i korisnici tih usluga. Bez obzira na razvoj nove tehnologije, tržište rada zemalja Zapadne Europe traži deficitarne visokoobrazovane kadrove i radnike u uslužnim djelatnostima. Tržište rada tih zemalja tražit će radnike u granama privrede gdje tehnologija ne može zamijeniti ljudski rad. Velike korporacije trebat će visokoobrazovane kadrove, kojima će ponuditi bolje uvjete rada i veće zarade od postojećih, što će biti uzrokom emigracije sve većeg broja mladih i obrazovanih. Javljat će se selektivna potreba za pojedinim zvanjima ili sposobnostima koje njihova tržišta rada neće moći ponuditi (informatičari, medicinsko osoblje i sl.).

ZAKLJUČCI

1. Manjak radne snage, uzrokovan niskim prirodnim prirasom i demografskim starenjem stanovništva razvijenih zemalja Zapadne Europe, s jedne, i visoki gospodarski razvoj, s druge strane, bili su glavnim uzrokom otvaranja tržišta rada stranim radnicima. Te zemlje bile su primorane na uvoz radne snage na svoja tržišta rada iz trećih zemalja. Time su spriječili

nestašicu potrebne radne snage. I dalje će siromašne zemlje i zemlje s visokim prirodnim prirastom vršiti pritisak legalnom ili ilegalnom emigracijom prema razvijenim zemljama. Razvijene zemlje potrebnu će radnu snagu nastojati maksimalno reducirati i regulirati u onim dijelovima koje bude zahtijevalo njihovo tržište rada. Kad je riječ o perspektivi hrvatske emigracije, ona će prije svega ovisiti o društveno-gospodarskoj situaciji u zemlji i novim investicijama. Republika Hrvatska u zadnjem desetljeću bilježi prirodno smanjenje stanovništva, a novi naraštaji neće opterećivati tržište rada i povećanje nezaposlenosti. Hrvatska emigracija ovisit će o stanju na tržištu zemalja Zapadne Europe i njihovim potrebama za određenim deficitarnim zvanjima i kvalifikacijama koja će se javiti razvojem globalizacije i nove tehnologije. Može se očekivati da će doći do povećanja potražnje radnika u uslužnim djelatnostima i stručnjaka na polju informatike.

2. Struktura i dinamika odlaska utjecala je na pojavu otvorenih društveno-političkih pitanja u zemljama emigracije i imigracije, kao i otvorenih pitanja između zemalja uključenih u proces migracija. Na početku pojave emigracije, kada su u igri uglavnom bili radnici, ta otvorena pitanja odnosila su se na regulaciju zapošljavanja i socijalna osiguranja radnika. Spajanjem obitelji (dolaskom žena i djece radnika) dolazi do otvorenih pitanja njihova statusa, prava na rad i boravak, socijalno osiguranje, školovanje djece i dr. U vrijeme velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku otvorena pitanja odnose se na boravak i pravo na rad izbjeglica i prognanih, dužinu boravka i uvjete povratka. Kad je riječ o doprinosu emigracije, možemo reći da je, osim demografskoga i gospodarskoga razvoja, emigracija pridonijela uspostavi i razvoju bilateralne suradnje između zemalja uključenih u proces integracije.

3. Republika Hrvatska je probleme vezane uz migraciju svojih radnika na radu u zemljama Zapadne Europe riješila potpisivanjem niza bilateralnih ugovora sa zemljama u kojima se nalaze njezini radnici. Emigracija radnika i njihovih obitelji izazvala je određene društveno-sociološke, gospodarske, sigurnosne, demografske, statusno-zakonodavne i političke probleme zemljama uključenih u proces vanjske migracije radnika i njihovih obitelji. Rješavanjem problema radnika i članova njihovih obitelji postavljeni su temelji za uspostavu i razvoj bilateralnih odnosa Republike Hrvatske s pojedinim zemljama Zapadne Europe. Ostvarena suradnja ogledava se u nizu kvantitativnih i kvalitativnih ugovora i konvencija potpisanih između Republike Hrvatske i navedenih zemalja. Potpisani ugovori odnose se na socijalno, zdravstveno i mirovin-

sko osiguranje te na kulturnu, prosvjetnu, tehničku, tehnološku, obrazovnu, znanstvenu, političku i gospodarsku suradnju. Osim navedenih polja suradnje, potpisani su sporazumi o poticanju i zaštiti ulaganja, sporazumi o suradnji u borbi protiv međunarodnoga organiziranog kriminala, trgovine drogom, ljudima i oružjem te borbi protiv terorizma, sporazumi o prometnoj povezanosti, o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, sporazumi o reprogramiranju duga i drugi pojedinačni sporazumi i sporazumi preuzeti sukcesijom. Strateški prioritet Republike Hrvatske jest razvoj i jačanje integracijskih spona sa zemljama Zapadne Europe i uspostava sukladnoga političkog, pravnog i gospodarskog sustava. Možemo zaključiti da je kvantitativna i kvalitativna bilateralna suradnja ostvarena s pojedinim zemljama dobar temelj za ostvarenje postavljenoga strateškog cilja i za ubrzanje procesa integracije Republike Hrvatske u zapadnoeuropske asocijacije. I na temelju analize potpisanih ugovora možemo zaključiti da ima još prostora za razvoj kvantitativne i kvalitativne bilateralne suradnje s tim zemljama. Naši emigranti, živeći i radeći u tim zemljama, čimbenik su inicijative i suradnje na socijalnom, političkom, kulturnom i religijskom području. Oni su čimbenik dijaloga, suradnje, suživota i same integracije hrvatskoga naroda i hrvatske države u zapadnoeuropske asocijacije.

4. U novije vrijeme sve je veća prisutnost ilegalne imigracije i problemi azila s kojima se susreću razvijene zemlje i EU. Može se očekivati da će EU iz sigurnosnih razloga, koje ugrožava ilegalna imigracija povezana s organiziranim kriminalom, trgovinom drogama, oružjem, ljudima i drugim čimbenicima međunarodnoga zločina uključujući i međunarodni terorizam, svoju politiku usmjeriti prema potpunoj regulaciji migracija unutar EU i emigraciji usmjerenoj prema EU, da bi osigurala stabilnost i povećala sigurnost svojih institucija i sigurnost same Unije. S druge strane, emigracija radnika iz Republike Hrvatske prema EU nije nikada prestala. Danas u emigraciju odlaze uglavnom visokokvalificirani, kvalificirani i stručni radnici, kao i radnici u uslužnim djelatnostima, koje će i dalje tražiti tržište rada Unije. Na temelju toga Republika Hrvatska morat će i dalje biti spremna na rješavanje otvorenih pitanja koja će izazvati odlazak radnika na rad u zemlje EU, što će ubrzati ostvarenje već spomenutoga strateškog cilja.

BILJEŠKE

¹ Oliviera-Roca, M.: Tipovi cirkulacije stanovništva i radne snage, *Migracijske teme*, br. 1, str. 34, Zagreb 1987.

² Wertheimer-Baletić, A.: Suvremene unutar-europske migracije radne snage i njihova ekonomsko-demografska uvjetovanost, *Politička misao*, br. 4, str. 590-604, Zagreb 1969.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 3 (77),
STR. 379-400

RADOŠ, R.:
VANJSKE SUVREMENE...

³ Heršak, E.: Poslijeratna migracijska perspektiva Evrope, *Migracijske teme*, br. 1, str. 5, Zagreb 1985.

⁴ Ibid., str. 6.

⁵ Mesić, M.: Evropska migracijska situacija i perspektiva, *Migracijske teme*, br. 4, str. 386, Zagreb 1988.

⁶ Baloban, J.: *Pastoralno-teološki pogled na migrante u svijetu globalizacije*, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, str. 18, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a. M. 1999.

⁷ Baletić, Z.: Međunarodne migracije u modernom ekonomskom razvoju, *Migracije* br. 8-9, str. 259, Centar za istraživanje migracija Zagreb, Zagreb 1983.

⁸ Samardžija, V.: *Europska unija i Hrvatska: Putevi povezivanja i suradnje*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb 1994. (Politika globalizacije vodi sve većoj povezanosti i međuovisnosti na svim područjima međunarodne suradnje i komuniciranja.)

⁹ Ochel, W.: Imigracijske politike-natjecanje za sposobnost, str. 46-50, *Ekonomist*, Ekonomsko-poslovni mjesečnik, br. 3-4, Zagreb 2001.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Heršak, E.: Poslijeratna migracijska perspektiva Evrope, *Migracijske teme*, br. 1, str. 5-20, Zagreb 1985.

¹² Čukman, S.: *Obitelj u mom pastoralnom radu i mogućnosti pastora obitelji u Francuskoj*, Zbornik radova, Hrvatska obitelj u pokretu, str. 123, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2001. godine.

¹³ Rismondo, M. i Šimetić, B.: *Zbirka međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i zapošljavanju*, Radničko i narodno sveučilište, Zagreb 1984.

¹⁴ Samardžija, V.: *Europska unija i Hrvatska: Putevi povezivanja i suradnje*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb 1994. (Politika regionalizma shvaćena u gospodarskom smislu, teži jačanju međunarodnih ekonomskih veza između zemalja koje povezuju geografska blizina i regionalna pripadnost).

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Wertheimer-Baletić, A.: Suvremene unutar-europske migracije radne snage i njihova ekonomsko-demografska uvjetovanost, *Politička misao* br. 4, str. 590-604, Zagreb 1969.

¹⁷ Rismondo, M. i Šimetić, B.: *Zbirka međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i zapošljavanju*, Radničko i narodno sveučilište, Zagreb 1984.

¹⁸ Baletić, Z.: Međunarodne migracije u modernom ekonomskom razvoju, *Migracije* br. 8-9, str. 267, Centar za istraživanje migracija Zagreb, Zagreb 1983.

¹⁹ Ibid., str. 273.

²⁰ Mesić, M.: *Vanjske migracije i društveni razvitak*, str. 27, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1991.

²¹ Ibid., str. 28.

²² Baletić, Z.: Međunarodne migracije u modernom ekonomskom razvoju, *Migracije* br. 8-9, str. 268, Centar za istraživanje migracija Zagreb, Zagreb 1983.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 3 (77),
STR. 379-400

RADOŠ, R.:
VANJSKE SUVREMENE...

²³ Mesić, M.: *Vanjske migracije i društveni razvitak*, str. 28, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1991.

²⁴ Rismondo, M. i Šimetić, B.: *Zbirka međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i zapošljavanju*, Radničko i narodno sveučilište, Zagreb 1984.

²⁵ Baletić, Z.: Međunarodne migracije u modernom ekonomskom razvoju, *Migracije* br. 8-9, str. 273, Centar za istraživanje migracija Zagreb, Zagreb 1983.

²⁶ Samardžija, V.: *Europska unija i Hrvatska: Putevi povezivanja i suradnje*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb 1994. (Zvonimir Baletić u predgovoru)

²⁷ Ochel, W.: Imigracijske politike-natjecanje za sposobnost, str. 46-50, *Ekonomist*, Ekonomsko-Poslovni mjesečnik, br. 3-4, Zagreb 2001.

²⁸ Ibid.

²⁹ Rismondo, M. i Šimetić, B.: *Zbirka međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i zapošljavanju*, Radničko i narodno sveučilište, Zagreb 1984.

³⁰ Borchardt, K.-D.: *Porijeklo i rast Europske unije, Europska integracija*, str. 45, Ured za europske integracije Vlade Republike Hrvatske, 1995.

³¹ Akrap, A., Gelo, J., Grizelj, M.: Broj prisutnog stanovništva Republike Hrvatske i županija po dobi i spolu od popisa stanovništva 1991. do 1998. godine, *Društvena istraživanja*, str. 705, br. 43-44, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1999.

³² Baloban, J.: *Pastoralno-teološki pogled na migrante u svijetu globalizacije*, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, str. 17-32, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a. M. 1999.

³³ Klarić, J.: *Uvod u simpozij o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u SR Njemačkoj*, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, str. 11-17, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a. M. 1999.

³⁴ *Hrvatski leksikon, I. svezak A-K*, str. 507-508, Naklada Leksikon d. o. o., Zagreb 1996.

³⁵ Baloban, J.: *Pastoralno-teološki pogled na migrante u svijetu globalizacije*, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, str. 28, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a. M. 1999.

³⁶ Akrap, A.: *Saldo migracija Republike Hrvatske i županija 1971.-1981. i 1981.-1991. za ukupno stanovništvo i stanovništvo u zemlji*, str. 64, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb 1998. godine.

³⁷ Ibid., str. 66.

³⁸ Akrap, A., Gelo, J., Grizelj, M.: Broj prisutnog stanovništva Republike Hrvatske i županija po dobi i spolu od popisa stanovništva 1991. do 1998. godine, *Društvena istraživanja*, str. 703, br. 43-44, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1999.

³⁹ Baletić, Z.: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*, str. 44-49, Socijaldemokratska partija Hrvatske, Zagreb 1998.

⁴⁰ Ibid.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 3 (77),
STR. 379-400

RADOŠ, R.:
VANJSKE SUVREMENE...

LITERATURA

⁴¹ Baloban, J.: *Pastoralno-teološki pogled na migrante u svijetu globalizacije*, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, str. 20-21, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a. M. 1999.

⁴² Ibid.

Akrap, A., Gelo, J., Grizelj, M. (1999.), Broj prisutnog stanovništva Republike Hrvatske i županija po dobi i spolu od popisa stanovništva 1991.-1998. godine, *Društvena istraživanja*, 5-6 (43-44): 679-725.

Akrap, A. (1998.), *Saldo migracija Republike Hrvatske i županija 1971.-1981. i 1981.-1991. za ukupno stanovništvo i stanovništvo u zemlji*, Institut za migracije i narodnosti, Migracije u Hrvatskoj, regionalni pristup, Zagreb.

Baletić, Z. (1983.), Međunarodne migracije u modernom ekonomskom razvoju, Centar za istraživanje migracija, *Migracije*, 8-9: 259-273.

Baletić, Z. (1998.), *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*, Socijaldemokratska partija Hrvatske, Zagreb.

Baloban, J. (1999.), *Pastoralno-Teološki pogled na migrante u svijetu globalizacije*, str. 17-32, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a.M.

Borchardt, K.-D. (1995.), *Porijeklo i rast Europske unije, Europska integracija*, str. 45, Ured za europske integracije Vlade Republike Hrvatske.

Čukman, S. (2001.), *Obitelj u mom pastoralnom radu i mogućnosti pastora obitelji u Francuskoj*, Zbornik radova, Hrvatska obitelj u pokretu, str. 123-130, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main.

Haršak, E. (1985.), *Poslijeratna migracijska perspektiva Evrope, Migracijske teme*, 1: 5-20.

Hrvatski leksikon, I. svezak A-K (1996.), Naklada Leksikon d.o.o, Zagreb.

Klarić, J. (1999.), *Uvod u simpozij o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u SR Njemačkoj*, Zbornik radova simpozija o stanju i perspektivi hrvatskog dušobrižništva u Njemačkoj, str. 11-17, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt a. M.

Mesić, M. (1988.), *Europska migracijska situacija i perspektiva, Migracijske teme*, 4: 371-394.

Mesić, M. (1991.), *Vanjske migracije i društveni razvitak*, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta, Migracije* Vanjske migracije* Društveni razvitak* Hrvatska, Zagreb.

Ochel, W. (2001.), *Imigracijske politike-natjecanje za sposobnost, Ekonomist*, br. 3-4, str. 46-50.

Oliviera-Roca, M. (1987.), *Tipovi cirkulacije stanovništva i radne snage, Migracijske teme*, 1: 31-42.

Rismondo, M. i Šimetić, B. (1984.), *Zbirka međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i zapošljavanju*, Radničko i narodno sveučilište, Zagreb.

Samardžija, V. (1994.), *Europska unija i Hrvatska: Putevi povezivanja i suradnje*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb.

Wertheimer-Baletić, A. (1969.), *Suvremene unutar-europske migracije radne snage i njihova ekonomsko-demografska uvjetovanost, Politička misao*, 4: 590-604.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 3 (77),
STR. 379-400

RADOŠ, R.:
VANJSKE SUVREMENE...

Contemporary Emigration as a Factor of Integration of the Republic of Croatia into West-European Associations

Ranko RADOŠ
Ministry of Defence of the Republic of Croatia, Zagreb

The employment of workers from the Republic of Croatia in the West-European countries enables the establishment and development of qualitative and quantitative bilateral relationships, which will consequently quicken the integration process of the Republic of Croatia into West-European associations. The emigration of workers and their families has generated a great number of sociological, economic, security, demographic, legislative and political problems. Dealing with the above-mentioned problems became the basis for the establishment and growth of bilateral relations. The effect of the cooperation is evident in a large number of quantitative and qualitative agreements and conventions signed between the Republic of Croatia and West-European countries. These agreements refer primarily to social security, health and retirement insurance, cultural, educational and technological cooperation, political and economic cooperation. Besides the afore-mentioned, the following agreements have been signed: on stimulation and protection of investments, on cooperation in dealing with international organized crime, drug trafficking, slave trade and arms trade, terrorism, communications, double taxation, debt rescheduling and those succession-related. The strategic priority of the Republic of Croatia is to develop and strengthen integration ties with West-European countries and establish a compatible political, legal and economic system. Quantitative and qualitative bilateral cooperation with West-European countries is a good basis for the achievement of the strategic goal and acceleration of the integration process of the Republic of Croatia into West-European associations.

Aktuelle Abwanderungstrends als Faktor bei der Aufnahme Kroatiens in die westeuropäischen Integrationen

Ranko RADOŠ
Verteidigungsministerium der Republik Kroatien, Zagreb

Die Einstellung kroatischer Arbeitnehmer in den Ländern Westeuropas ermöglicht die Entwicklung quantitativ und qualitativ relevanter zwischenstaatlicher Beziehungen, und das bedeutet letztendlich eine Beschleunigung der Aufnahme der Republik Kroatien in die westeuropäischen Integrationen. Die Abwanderung von Arbeitern und ihren Familien hat in den Ländern, die von diesem Migrationsprozess betroffen

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 3 (77),
STR. 379-400

RADOŠ, R.:
VANJSKE SUVREMENE...

waren, eine ganze Reihe gesellschaftlicher, wirtschaftlicher, demografischer und politischer Umwälzungen sowie Probleme hinsichtlich Staatssicherheit und Gesetzgebung ausgelöst. Durch die Beseitigung dieser Schwierigkeiten wurden die Grundlagen für die Herstellung und Vertiefung bilateraler Beziehungen geschaffen. Die realisierte Zusammenarbeit findet in einer Reihe quantitativ und qualitativ wichtiger Verträge und Abkommen, die zwischen Kroatien und diesen Ländern unterzeichnet wurden, ihren Niederschlag. Die Vertragsunterzeichnungen beziehen sich auf die Bereiche Sozial-, Kranken- und Rentenversicherung, ferner auf die Zusammenarbeit in Kultur, Bildung, Technik, Wissenschaft, Technologie, Politik und Wirtschaft. Des Weiteren unterzeichnete man Protokolle zur Investitionsförderung sowie zum gemeinsamen Kampf gegen internationales organisiertes Verbrechen, gegen Drogen-, Menschen- und Waffenhandel; Protokolle zum Ausbau von Verkehrsverbindungen, zur Vermeidung der Doppelbesteuerung, zur Reprogrammierung von Staatsschulden sowie Verträge, die sich aus der Sukzession nach dem Zerfall des ehemaligen jugoslawischen Staates ergeben. Es ist ein strategisch vorrangiges Anliegen der Republik Kroatien, Integrationsverbindungen zu den Ländern Westeuropas anzuregen und zu stärken und ein angemessenes politisches sowie Rechts- und Wirtschaftssystem aufzubauen. Die quantitativ und qualitativ maßgebliche Zusammenarbeit mit einzelnen westeuropäischen Ländern ist eine gute Grundlage zur Umsetzung des strategischen Zieles, das sich Kroatien gesetzt hat, und zur Beschleunigung seiner Aufnahme in die westeuropäischen Integrationen.